

LIBRIS

We know
books

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, Sector 6,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.librariaeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de
Consiliul Național al Cercetării Științifice
din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DRĂGULIN, ALEXANDRU-IONUȚ

**Instrumente ale democrației directe în Uniunea
Europeană** / Alexandru-Ionuț Drăgulin ; pref. de Radu
Carp și Răzvan Victor Pantelimon. - București : Eikon, 2022

Conține bibliografie

ISBN 978-606-49-0820-9

I. Carp, Radu (pref.)

II. Pantelimon, Răzvan Victor (pref.)

32

DTP: Mihăiță Stroe

Editor: Valentin Ajder

Alexandru-Ionuț Drăgulin

**INSTRUMENTE
ALE DEMOCRAȚIEI
DIRECTE
ÎN UNIUNEA
EUROPEANĂ**

*Prefață de
Radu Carp și
Răzvan Victor Pantelimon*

E I K O N

București, 2022

CUPRINS

CUPRINS	5
LISTĂ DE ABREVIERI	8
PREFAȚĂ	9
INTRODUCERE.	
NOUȚATEA ȘI MOTIVAȚIILE TEMEI	11
Tema cercetării	11
Ipoteze, întrebări de cercetare și obiective	14
Metode și tehnici de cercetare.....	16
Structura lucrării	19
Limitele cercetării.....	21
Stadiul cercetărilor în domeniu.....	21
CAPITOLUL 1.	
CADRUL CONCEPTUAL AL DEMOCRAȚIEI DIRECTE	28
Definiții și conceptualizări ale democrației	29
Definiții, trăsături și clasificări ale democrației directe	45
Istoricul democrației directe: de la modelul	
Atenei antice până în contemporaneitate	61
Variații ale democrației directe în țările europene.....	75

CAPITOLUL 2.

DEMOCRAȚIE DIRECTĂ VERSUS DEMOCRAȚIE REPREZENTATIVĂ ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ 152

Politica democratică în Uniunea Europeană –
provocări și perspective 153

Democrația directă versus democrația de partid:
cât de reprezentativ este Parlamentul European? 185

Democrația directă și democrația reprezentativă
în selectarea liderilor europeni: procedura
Spitzenkandidat și listele transnaționale 211

Democrație directă și democrație reprezentativă:
Demosul european 235

CAPITOLUL 3.

INIȚIATIVA CETĂȚENEASCĂ ȘI PROPUNERILE PENTRU INTRODUCEREA REFERENDUMULUI EUROPEAN 265

Instrumente ale democrației directe,
în paralel cu Inițiativa Cetățenească Europeană 266

Originile și caracteristicile Inițiativei Cetățenești Europene 307

Inițiativa Cetățenească Europeană –
etapele și condițiile de organizare 316

Cerințele de admisibilitate, controlul instituțional și
complexitatea procedurilor Inițiativei Cetățenești Europene 328

Demersurile privind introducerea referendumului european 349

CAPITOLUL 4.

INIȚIATIVA CETĂȚENEASCĂ EUROPEANĂ „MINORITY SAFEPAK” 362

Inițiativa Cetățenească Europeană
„Minority SafePack”: prezentare generală 363

Etapele organizatorice ale Inițiativei „Minority SafePack”: democrația
directă în complementaritate cu democrația reprezentativă 370

Controlul instituțional în organizarea Inițiativei
„Minority SafePack”: o barieră în calea potențialului
de inovație al democrației directe 396

Posibilități de optimizare a mecanismului Inițiativei Cetățenești ... 436

CONCLUZII FINALE 451

BIBLIOGRAFIE 457

CAPITOLUL 1. CADRUL CONCEPTUAL AL DEMOCRAȚIEI DIRECTE

Scopul acestui capitol este de a oferi o privire de ansamblu asupra democrației din punctul de vedere al participării cetățenești active, al influenței acesteia asupra deciziilor cu privire la sfera publică.

O imagine fidelă a democrației directe în Europa se poate obține dacă se pornește de la contextul istoric în care aceasta a apărut. Urmărirea rațiunilor și a motivațiilor pentru care s-a optat în favoarea democrației demonstrează că acest proces de durată îndelungată a necesitat crearea de instituții care să reflecte interesele colectivității; încă din formele sale incipiente, politica democratică a exprimat necesitatea ca deciziile privind cei guvernați să nu aparțină unui singur individ și să nu fie adoptate în mod arbitrar. Indiferent de epoca istorică, democrația a subliniat imperativul ca puterea politică să provină din corpul social, excluzându-se succesiunea monarhică sau originea divină. În perioada contemporană, exercitarea colectivă a puterii rămâne esențială pentru validitatea democrației. Orice instituție politică trebuie să își justifice scopurile funcționării și atribuțiile sale prin deservirea intereselor colectivității pentru care a fost creată.

Pentru statele membre ale Uniunii Europene, democrația nu mai este astăzi, în niciun caz, cea pe care o practicau statele-națiune până la cel de-al Doilea Război Mondial. Eludarea suveranității în sensul clasic al termenului, interdependența crescândă a țărilor membre au făcut ca democrația să devină un proiect politic comun, de nivel european. Înțelegerea diferită a democrației de către anumiți lideri a provocat însă o amânare a unui proces de anvergură, prin care sistemul politic european poate să funcționeze pe baza tradițiilor democratice comune. În orice caz, democrația națională nu mai poate răspunde

eficient cerințelor în creștere, de nivel supranațional, iar necesitatea unui model european devine evidentă.

Capitolul este organizat pe următoarea structură: o sinteză a definițiilor și paradigmelor de cercetare asociate democrației; delimitarea conceptuală a democrației directe în raport cu cea reprezentativă; prezentarea cronologică, sintetică a democrației directe, de la modelul atenian până în perioada contemporană; o perspectivă asupra democrației directe în șase țări din Europa: Elveția, Grecia, Franța, Italia, Ungaria și România. Cadrul constituțional diferă în fiecare dintre aceste state, iar efectele democrației directe asupra guvernării depind și de măsura în care este respectat statul de drept.

Definiții și conceptualizări ale democrației

a) Definiții

Democrația este un sistem politic bazat pe: guvern reprezentativ; participarea cetățenilor la procesul politic; libertate (în sens pozitiv, libertăți de exprimare și acțiune ale cetățenilor); transparența acțiunilor politice și a procesului decizional în general. Egalitatea politică este condiția fundamentală a democrației.

Cuvântul „democrație” combină elementele *dēmos* („oameni”) și *krátos* („forță” sau „putere”), și astfel se traduce literalmente prin sintagma „puterea oamenilor”. Spre deosebire de democrație, în cuvintele „monarhie” și „oligarhie” al doilea element provine din termenul *archē*, adică „ceea ce se află pe primul loc” și, prin urmare, rezultă expresiile „prima putere”, „suveranitate”. S-ar putea spune, prin analogie, că termenul „demarhie” ar fi trebuit adoptat pentru noua formă de guvernare introdusă de democrația ateniene. Cu toate acestea, cuvântul „demarhie” fusese deja asimilat pentru funcția sau rangul unui înalt magistrat municipal, echivalentul primarului de astăzi.

Nu se știe dacă termenul „democrație” a existat atunci când au fost instituite primele sisteme care au ajuns să fie numite democratice. Prima articulare conceptuală a termenului este, în general, acceptată a fi în jurul anului 470 î.Hr. în „Supliciile” lui Eschil. Refrenul 1.604,

tradus aproximativ ca „puterea în mâna poporului” în contextul piesei, acționează ca o contrapondere la autoritatea unei singure persoane, prin voturile exprimate de popor, sugerând că autoritatea pusă în aplicare de oamenii din Adunare are putere de decizie. Cuvântul este apoi complet atestat în lucrările lui Herodot („Istorie”) atât în sens verbal pasiv, cât și în sens nominal. Herodot a scris unele dintre cele mai vechi narațiuni grecești care au supraviețuit timpului, dar este posibil să nu fi fost redactată înainte de anul 440 sau 430 î.Hr. În jurul anului 460 î.Hr., un individ este cunoscut cu numele de Democrates²⁰, un nume posibil inventat ca un gest de loialitate democratică; numele poate fi găsit și în polisul Temnos din Aeolia²¹.

Cea de-a doua jumătate a secolului XX a fost perioada în care au fost publicate cele mai multe dintre lucrările de referință. Interpretările date de Joseph Schumpeter, Robert Dahl, Norberto Bobbio și Adam Przeworski arată un concept al democrației strâns legat de evoluția istorică a emancipării maselor de sub principiile care conduceau la stratificare politică și socială. A urmat transferul de putere de la elite către mase, ultimele devenind fie alegători ai celor care le reprezintă interesele (democrația indirectă sau reprezentativă), fie participanți la procesul decizional (democrația directă). Autorii menționați nu se rezumă însă doar la istoria termenului, ci sistematizează funcționarea sistemelor politice democratice după cel de-al Doilea Război Mondial.

Joseph Schumpeter oferă următoarea definiție pentru democrație: „Metoda democratică este acea ordine instituțională prin care se ajunge la decizii politice, ordine în care unele persoane obțin dreptul de a decide, în urma unor înfruntări concurențiale pentru obținerea votului popular”²². Cu toate că democrația a evoluat de la statutul de

²⁰ Kurt A. RAAFLAUB, „The Breakthrough of Demokratia in Mid-Fifth-Century Athens”, în Kurt A. RAAFLAUB, Josiah OBER, Robert WALLACE, *Origins of Democracy in Ancient Greece*. Berkeley, University of California Press, 2007, p. 112.

²¹ *Ibidem*, p. 112.

²² Joseph SCHUMPETER, *Capitalism, socialism and democracy*, Routledge, Londra, 2003, p. 250.

metodă pentru desemnarea ocupanților funcțiilor de putere, la cel de regim politic căruia îi este asociată o paradigmă de gândire socială, formularea economistului austriac rămâne valabilă pentru a rezolva situațiile de criză sau de incertitudine privind valabilitatea mandatelor legislative sau a celor executive.

În multe studii, definiția lui Joseph Schumpeter își dovedește utilitatea prin faptul că postulează condițiile formale care trebuie îndeplinite pentru ca societățile contemporane să fie guvernate sub auspiciile constituționale și sub rezerva separației dintre instituția politică și persoana care conduce la un moment dat acea structură, evitându-se astfel tentativele de personalizare a puterii și devierea către populism.

La Domenico Fisichella, paradigma democratică formulează un concept al interesului general, care, de regulă, este corelat ordinii publice, securității publice și se referă la acțiunile autorităților pentru satisfacerea cererii sociale, a tuturor membrilor unei colectivități politice. Potrivit lui Domenico Fisichella, „interesele particulare nu sunt contrare și alternative, ci, dimpotrivă, constitutive, înțelegându-se prin aceasta că interesele particulare contribuie în mod potențial la constituirea interesului general”²³. Această definiție se subordonează teoriilor normative.

Pornind de la apariția regimurilor democratice în modernitatea târzie, politologul italian menționat sistematizează zece trăsături paradigmaticale ale „democrațiilor modernilor” și anume: „dihotomia amic/inamic; democrația ca experiență spațio-temporală relativ limitată; competitivitate pe criteriul pluralismului; în interiorul democrației, politica este doar o fațetă a experienței individuale și colective; democrația concretizează puterea politică supusă controlului politic; democrația modernilor se constituie în postura de democrație reprezentativă cu regulile jocului aferente, reguli stabilite prin constituții și legi; principiul majoritarismului temperat; respectarea regulilor

²³ Domenico FISICHELLA, *Știința politică. Probleme, concepte, teorii*, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 314.

democratice în cadrul jocului politic; multitudinea (ori pluralitatea) arenelor: politică (electorală, de partid, sindicală, parlamentară, guvernamentală etc.) și extra-politică, și pluralitatea rolurilor, oferind posibilitatea unor apartenențe multiple²⁴. Aceste caracteristici relevă că paradigma democratică este totalmente opusă celor totalitare și autoritare, potrivit cărora statul absoarbe societatea, inclusiv cea civilă, intervenind abuziv și nedorit în viața socială și personală a individului.

În acord cu formula avansată de D. Fisichella cu privire la paradigma democratică, Robert Dahl a oferit una dintre cele mai cunoscute și mai puțin contestate definiții contemporane ale democrației, și anume: procesul în cadrul căruia cetățenii obișnuiți exercită un control relativ mare asupra liderilor lor. O formă de conducere politică, pentru a fi numită democrație, pe lângă alte condiții pe care trebuie să le cumuleze (egalitatea la vot, înțelegerea „luminată”, controlul asupra agendei politice, includerea cetățenilor în procesul politic) trebuie, în primul rând, să ofere o participare efectivă a cetățenilor la viața publică. Toți cetățenii ar trebui să aibă posibilități egale și reale de exprimare și statuare a opiniilor privind politica oportună de urmat. În absența acestei condiții, niciun proces de tranziție democratică (sau de consolidare democratică), inclusiv având ca subiect Uniunea Europeană, nu poate fi decât ratat. Pentru a separa această accepțiune de cele care au suprașaturat literatura consacrată, Robert Dahl înlocuiește termenul de democrație cu cel de „poliarhie”, pe care îl consideră „un set de instituții ce au rezultat din eforturile de a liberaliza și a face mai « cuprinzătoare » instituțiile statului-națiune, un sistem de drepturi și un sistem de control politic asupra liderilor”²⁵.

Democrația necesită, pe lângă resursele materiale foarte vaste și trecerea la digitalizare, un efort de voință politică mai ales din partea

²⁴ Domenico FISICHELLA, *Știința politică. Probleme, concepte, teorii*, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 320.

²⁵ Robert A. DAHL, *Despre democrație*, Editura Institutul European, Iași, 2003, pp. 39-40; *Idem, Poliarhiile: participare și opoziție*, Editura Institutul European, Iași, 2000, p. 19.

elitelor, pentru a accepta intervenția întregii societăți în luarea deciziilor. Polemicile cele mai intense apar când masa celor guvernați, dobândind un nivel suficient de conștiință civică, decide să ia parte la elaborarea agendei publice. Sesizând incongruența dintre politicile publice și revendicările societății civile, cei din urmă aleg, de multe ori, linia contestatară a ordinii politice.

Robert Dahl consideră că „o trăsătură fundamentală a democrației este receptivitatea constantă a guvernului la preferințele cetățenilor, considerați egali din punct de vedere politic”²⁶. Receptivitatea instituțiilor politice la semnalele cetățenilor solicită ca aceștia să aibă oportunitatea: „de a-și formula preferințele; de a face cunoscute aceste preferințe celorlalți cetățeni și guvernului, prin acțiuni individuale și colective; ca guvernul să le cântărească preferințele fără părtinire, fără a face discriminări în funcție de conținutul sau sursa preferinței”²⁷.

Fiecare dintre cele trei șanse oferite cetățenilor trebuie să beneficieze de garanții instituționale, întrucât democrația este un regim politic rezultat din conlucrarea dintre elite și societate, prin asumarea de responsabilități de către ambele părți. Astfel, cele trei oportunități oferite necesită opt garanții instituționale: „Libertatea de a crea și a adera la organizații; libertatea de exprimare; dreptul de vot; dreptul liderilor politici de a concura pentru sprijin; surse alternative de informare; eligibilitatea pentru funcții publice; alegeri libere și corecte; instituții care să asigure dependența politicii guvernamentale de voturi și de alte forme de exprimare a preferinței”²⁸.

Aceste garanții vizează ambele forme ale democrației, directă și reprezentativă, însă efectul concret, rezultatul final este diferit în funcție de context, de coerența acțiunii cetățenilor, de corectitudinea procedurilor. Libertatea de a înființa organizații, libertatea de expresie și sursele alternative de informare contribuie la eficacitatea democrației

²⁶ Robert A. DAHL, *Poliarhiile: participare și opoziție*, Editura Institutul European, Iași, 2000, p. 19.

²⁷ *Ibidem*, p. 27.

²⁸ *Ibidem*, p. 29.

directe, iar restul garanțiilor se referă la reprezentare. În regimurile democratice există instituții și proceduri prin care cetățenii își pot face cunoscute preferințele efective asupra politicilor publice alternative la nivel național, iar în același timp sunt aplicate constrângeri legale, instituționalizate asupra exercitării puterii, prin controlul reciproc al autorităților și prin intervenția legii.

Norberto Bobbio consideră democrația „un set de reguli (primare sau de bază) care stabilesc cine este autorizat să ia decizii colective și ce proceduri urmează să fie aplicate”²⁹. Este o definiție aplicabilă democrației reprezentative, care implică, potrivit autorului, trei condiții. Primele două sunt „dreptul de a participa direct sau indirect la luarea deciziilor colective care privesc un număr substanțial de cetățeni și existența unor reguli procedurale precum regula majorității (sau, în cazuri extreme, unanimitatea)”³⁰. A treia condiție este contribuția originală a autorului la definirea democrației, și anume: „celor chemați să ia decizii sau să îi aleagă pe cei care urmează să ia decizii, trebuie să li se ofere alternative reale și să poată alege între aceste alternative”, iar „pentru ca această condiție să fie îndeplinită, celor desemnați să ia decizii trebuie să li se garanteze așa-numitele drepturi de bază: libertatea de opinie, de întrunire, de asociere etc.”³¹.

Față de alți autori, care insistă pe drepturile și libertățile celor guvernați, Norberto Bobbio aduce în discuție acest subiect și în privința celor aleși să ia decizii. Autorul urmărește astfel să definească democrația din perspectiva unui echilibru între elite și societate, dincolo de exercitarea puterii politice în condiții de constrângere legală, evitându-se astfel abuzul de putere.

Adam Przeworski conceptualizează democrația ca fiind singurul regim care oferă poporului posibilitatea de a se autoguverna. El ajunge totuși la concluzia că afirmațiile negative, nemulțumirile și criticile la

²⁹ Norberto BOBBIO, *The Future of Democracy*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1987, p. 24.

³⁰ *Ibidem*, p. 25.

³¹ *Ibidem*, p. 25.

adresa democrației au cunoscut o creștere semnificativă în perioada contemporană, și formulează răspunsuri la această tendință, în volumul *Democracy and the Limits of Self-Government*. Adam Przeworski consideră că s-a ajuns la o pervertire a termenului de „democrație” și că multe state se autointitulează ca fiind regimuri democratice, dar nu îndeplinesc criteriile necesare. În accepția sa, „democrația nu a fost întemeiată de «democrați»”; în comparație cu perioada actuală, „puțini oameni s-au definit ca fiind democrați acum 200 de ani și cei care au făcut acest lucru nu sunt în mod necesar cei ale căror acțiuni au consecințe observabile astăzi pentru lumea în care trăim”³².

Termenul „democrație”, potrivit lui Przeworski, nu a fost utilizat explicit de cei care au teoretizat libertatea universală, egalitatea în drepturi, separarea puterilor în stat sau urmărirea binelui comun. Crearea instituțiilor reprezentative a fost rezultatul concret al aplicării acestor principii. Cu toate acestea, „ne putem întreba care a fost idealul care a modelat înființarea instituțiilor reprezentative și a ghidat evoluția sa către democrație așa cum o vedem astăzi, idealul care a motivat acțiunile protagoniștilor istoriei de-a lungul ultimilor 200 de ani, care ne-au adus de la instituțiile reprezentative la „democrație”. După cum îl văd, acest ideal era autogovernarea poporului”³³.

Dacă aplicăm această definiție ipotezei propuse, este ușor de conchis că autogovernarea cetățenilor europeni este încă un obiectiv îndepărtat. Uniunea Europeană este o organizație care nu dispune de structuri instituționale pentru a se putea pune în aplicare autogovernarea. Pe de altă parte, acest deficit ar putea fi recuperat pe alte căi, cum ar fi refondarea relației dintre instituții și cetățeni pe baze democratice și o revigorare a politicului în raport cu tehnocrația. Teoretic, autogovernarea este posibilă pe ambele căi, direct și indirect, însă realitatea politică demonstrează imperfecțiunile acestei teorii:

³² Adam PRZEWORSKI, *Democracy and the Limits of Self-Government*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, p. 5.

³³ Adam PRZEWORSKI, *Democracy and the Limits of Self-Government*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, p. 8.

„poporul” este departe de a decide agenda publică, pentru că dimensiunea politică a acestui deziderat este mult diminuată în favoarea celei birocratic-administrative, cum este și cazul Uniunii Europene.

Rezumând, termenul „democrație” este folosit într-o gamă foarte largă de accepții. Astfel, se poate referi la procesul decizional și la rezultatele de fond ale respectivelor decizii transformate în politici publice. În timp, s-a dezvoltat un filon de interpretare a democrației ce implică două principii directe – controlul popular și egalitatea politică – din care se pot extinde o serie de alte principii, cum sunt deschiderea instituțiilor către cetățeni, responsabilitatea, transparența și acordarea către toți cetățenii a dreptului de participare politică. În consecință, se permite un audit al calității democrației în orice sistem politic.

Cu toate acestea, o tendință tot mai vizibilă cum este creșterea atribuțiilor executivelor în materie de exercitare a puterii decizionale are loc la niveluri și în formate care eludează – cel puțin parțial – modelul deja tradițional. Este cazul Uniunii Europene, care dispune de un sistem politic la baza căruia Tratatul de la Lisabona plasează democrația reprezentativă, dar introduce și mecanismul Inițiativei cetățenești care ține de democrația directă. Este necesară luarea în considerare a unor noi forme de guvernare, sub presiunea societății civile și a opiniei publice.

În acest context, teoriile democrației pot fi utilizate nu numai pentru a conferi legitimitate pentru statu quo-ul puterii, dar și ca un concept critic și radical pentru a contesta excluderea vocilor comunității civice de la adoptarea formală a deciziilor. Se poate face o distincție între democrație ca un cadru ce servește la luarea deciziilor – democrație agregativă – și ideile mai radicale ale democrației ca proces de construire a preferințelor – democrația deliberativă.

Astfel, ideea unei participări masive, recurentă în special prin consultările populare, a dobândit un trend ascendent nu doar ca o modalitate de revigorare a democrației tradiționale, electorale sau chiar de a contribui la o deliberare mai eficientă, dar mai ales ca parte a noilor

mecanisme de furnizare a serviciilor orientate către consumatori, care sunt la rândul lor asociate cu procese mai complexe de modernizare a guvernanței la nivel european. Consultarea și participarea variază de la simple accesorii formale la controlul deplin al cetățenilor asupra deciziilor, iar luarea deciziilor exclusiv de către personalul politic este posibilă doar în circumstanțe foarte limitate.

b) Clasificări ale democrației

Există mai multe modele explicative ale funcționării sistemelor politice democratice. Pentru democrația reprezentativă, semnificative sunt: modelul *input-output* și modelul majoritarist versus modelul consensualist. În schimb, democrația directă se concretizează prin referendum, consultări publice, forumuri organizate într-un cadru legal și oficial, petiții adresate autorităților, mișcări civice, proteste de stradă.

Expansiunea democrației pe plan global, diversitatea tradițiilor și a istoriei politice din fiecare țară democratică au dat naștere la întrebarea: care este forța empirică a noilor modele combinate și care sunt posibilitățile de generalizare a unei teorii integrate a democrației? Un asemenea model devine important doar dacă oferă opțiunea de a formula o pluralitate de concluzii de substanță, cu privire la influența relativă a factorilor inerenți acestor teorii. Mai mult decât atât, o testare a unui asemenea model combinat este utilă, deoarece se poate da o explicație mai coerentă și acceptabilă pentru funcționarea democrației în acest mod, decât prin luarea în calcul a factorilor separați. Modelele democrației contrastează puternic.

Modelul democrației clasice pornește de la polisul antic grecesc, mai exact Atena antică. În acest caz, democrația directă este concepută ca unicul sistem ideal de participare publică, democrația ateniană fiind descrisă ca o formă de guvernământ prin adunări de masă în cadrul cărora erau adoptate toate deciziile cu impact major. Fiecare cetățean atenian cu vârsta peste 20 de ani avea dreptul de a lua cuvântul și a vota la Adunările care aveau loc de 40 de ori pe an.